

Colecția

Școala ardeleană de critică și istorie literară

© Editura Școala Ardeleană, 2019

Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48

Redacția: tel. 0364-117.252; 0728.084.801

e-mail: office@scoalaardeleanacluj.ro,

redactie@scoalaardeleanacluj.ro

Difuzare: tel./fax 0364-117.246; 0728.084.803

e-mail: difuzare@scoalaardeleanacluj.ro,

esadifuzare@gmail.com

www.scoalaardeleanacluj.ro

Descrierea CIP este disponibilă
la Biblioteca Națională a României

ISBN 978-606-797-236-8

Editor: Vasile George Dâncu

Coperta: Ioachim Gherman

Tehnoredactare: Cristina Brait

SERGHEI ESEENIN

În viziunea și tălmăcirea lui
Ștefan Bitan

Cluj-Napoca, 2019

Ștefan Bitan (n. 11 ianuarie 1929, Sălsig, județul Maramureș). Critic și istoric literar. Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1953). Doctorat cu teza *Esenin și lirica europeană* (1969). A fost profesor de literatură universală și comparată al Facultății de Filologie (Litere) a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Redactor la *Tribuna* (1957-1963). Profesor la Catedra de Limbă și Civilizație Românească a Facultății de Litere a Universității din Lisabona (1975-1980). Debut absolut în *Almanahul literar*, 1954. **Critică și istorie literară:** *Serghei Esenin*, monografie, 1969 (ediția a doua, 1996); *Labiș. Albatrosul ucis*, eseu monografic, 1970. A semnat o *Istorie a literaturii universale. Sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea*, care a apărut la Editura Universității „Babeș-Bolyai”, în anul 1971. De asemenea, e prezent în diverse volume colective și antologii. **Traduceri:** Manuel Alegre, *Țară de april*, 1995; José Augusto Seabra, *Gramatică greacă*, 1999; Serghei Esenin, *Ultimele poezii*, cu un Cuvânt înainte de Ștefan Bitan, 2006; Fernando Pessoa, *Mensagem/Mesaj*, 2007. Colaborează cu versuri, eseuri și traduceri din engleză, franceză, rusă, spaniolă, portugheză la reviste precum *Tribuna*, *Steaua*, *România literară*, *Contemporanul*, *Familia*, *Cronica*, *Scrisul bănețean* etc. Despre opera sa au scris, printre alții, Zaharia Sângeorzan, Mihai Ungheanu, Laurențiu Ulici, Mircea Iorgulescu.

CUPRINS

SERGHEI ESEININ

UN VLĂSTAR AL CÂMPURILOR DE MESTECENI.....	9
PE DRUMUL ÎMPLINIRII DESTINULUI... ..	37
CU ISADORA DUNCAN PRIN CAPITALELE LUMII.....	59
SE FRÂNGE O CREANGĂ DE MESTEACĂN	85
COORDONATELE LIRICII LUI ESEININ	125
UNIVERSALITATEA POEZIEI LUI ESEININ	229
EPILOG.....	267
BIBLIOGRAFIE.....	269

ULTIMELE POEZII

CUVÂNT ÎNAINTE	279
ULTIMELE POEZII	307
[Lună văruiță, câmp spoit cu nea]	309
[Nu-mi zâmbi zadarnic, mâinile-ntinzând]	310
[Seri pustii și-albastre, luna scăpătând]	311
[S-a pornit furtuna asta șuie]	312
Visul	313
Câinele lui Kacialov	315
[Scris e pentru totdeauna poate]	317
[Crânguri. Câmpuri ca un lan]	319
[Scrii tot despre lună, nu te-ai săturat?]	321
[Sărută-mă apăsât chiar dacă]	322

[Ce te apleci, arțare, sub a iernii salbă?]	324
Scrisoare către sora mea	326
[Cețuri albastre, zăpezile ning]	329
[Poate-i prea târziu sau prea devreme]	330
[Zbenguie talangă, strigă cu tumult]	332
Drumul meu	333
Moscova cârciumărească	339
[Iubirea mea e acum alta]	344
Huligan	345
[Nu-njurați, că totul este trist și doare]	346
Stanțe	347
Omul negru	351
Adio	357

SERGHEI ESENIN

UN VLĂSTAR AL CÂMPURILOR DE MESTECENI

ORIGINI. COPILĂRIE. ADOLESCENȚĂ

Pare neverosimil ca în secolul al XX-lea un tânăr de treizeci de ani să poată coborî în legendă. Și totuși, flăcăul cu soarele-n păr, și care a adunat în priviri întregul albastru al cerului, sau mai degrabă al lanurilor de cicoare, în al cărui nume de familie se împletesc o mulțime de elemente și stări ale naturii – ovseni, tauseni, oseni, eseni, iaseni...¹ – pare a descinde din legendă.

Esenin s-a născut în 1895, ducându-și copilăria ca o floare sălbatică de câmp, într-un sat din ținuturile Reazanului, Konstantinovo, acolo de unde râul Oka își adună puteri ca să se avânte mai departe, împlântându-și rădăcinile adânc în pământul Rusiei, glia vitejilor de altădată, Stepan Razin și Pugaciov, strecurându-i în sânge răzvrătirea.

¹ Alexei Tolstoi atrage atenția în revista *Novaia russkaia kniga* (Berlin, nr. 1, p. 16) că în rădăcina numelui lui Esenin, pur rusească, răsună elemente legate de fertilitatea solului și darurile lui, de anumite sărbători de toamnă. De fapt, *osen* înseamnă toamnă, iar *iasen* frasin.

„M-am născut cu cântecul, pe înveliș de ierburi...”, spune Esenin; lanuri de secară și de grâu i-au împrumutat culoarea părului, întregul albastru al naturii rusești i-a colorat ochii; copil, înainte de a învăța să vorbească cu oamenii, Esenin cunoștea glasul păsărilor, al mestecenilor și al animalelor!

Din cei treizeci de ani de viață, mai mult de jumătate Esenin și i-a petrecut pe meleagurile natale, pământurile Reazanului fiind pe bună dreptate „leagănul poeziei” lui (I. Prokușev).

În evocările Alexandrei Esenina, sora poetului, satul Konstantinovo se înșiră „în lungul unei ulițe lungi, drepte, pe malul înalt și abrupt al râului Oka. Un sat tăcut, curat, plin de verdeață... Frumoase și întinse sunt luncile din jurul satului nostru... Nemărginite și bogate câmpiile... Aici, pe aceste întinderi, și-a petrecut copilăria Serghei. În aceste lunci, în păpurișul bălților, alerga el, băiețandru cu picioarele goale, și prindea pui de rață sălbatică”².

Pe aceste pământuri își duceau din greu existența țăranii, printre care se numărau și ascendenții familiei Esenin. Adeseori, după cum mărturisește Alexandra Esenina, din cauza recoltelor slabe, aceștia trebuiau să presteze alte munci, câteodată departe de satele lor, pentru ca să-și poată crește copiii.

Din asemenea motive, la care se mai adăugau și neînțelegeri familiale, tatăl lui Esenin, care de la vârsta de treisprezece ani fusese băiat de prăvălie la un negustor din Moscova, a continuat și mai târziu să trăiască departe de familie; viitorul poet a fost

² Amintirile Alexandrei Esenina încă n-au fost publicate în volum aparte. Cea mai substanțială parte a lor se găsește în almanahul *Literaturnaia Reazan*, 1957, vol. I.

crescut de bunici și de mamă. Sora poetului explică neînțelegerile familiale dintre părinții lor și prin faptul că s-au căsătorit prea tineri: tatăl avea optsprezece ani, iar mama șaisprezece. Tata – subliniază Alexandra Esenina – s-a întors la Moscova imediat după nuntă, iar mama s-a mutat în familia socrilor, unde au început neînțelegerile. Cercetările din ultima vreme³ atestă cauzele adevărate ale pesimismului poetului adolescent, cauze asemănătoare cu cele ale lui Lermontov, rămas orfan de mamă de la vârsta de doi ani.

Bunicul său, Feodor Andreevici Titov, se certase încă mai demult cu familia Eseninilor. „Această ceartă, mărturisește Alexandra Esenina, a avut repercusiuni asupra vieții mamei și în special asupra copilăriei lui Serghei... Mama a trăit despărțită de tatăl nostru timp de cinci ani, vreme în care Serghei a fost crescut și educat de bunici... Nevăzându-și părinții ani în șir, Serghei se considera orfan”⁴. Edificatoare este în această privință poezia *Viața mea*, scrisă în anii 1911-1912, unde poetul își mărturisește, în versuri de o sinceritate zguduitoare, „durerea și nemângâierea ce i-a înfășurat pieptul” de tânăr, făcându-l să ajungă prea repede la concluzii amare.

Depart de a fi rod al imaginației poetului, care s-ar fi substituit și confundat cu strămoșii săi suferinzi de veacuri⁵, versurile pesimiste scrise în perioada anilor 1911-1912 sunt mai degrabă expresia propriilor trăiri din anii copilăriei.

³ Esențiale în această privință sunt cercetările lui I. Prokușev, publicate în cartea sa *Tinerețea lui Esenin*, „Moskovski raboci”, Moscova, 1968.

⁴ *Literaturnaia Reazan*, vol. II, pp. 308-309.

⁵ Așa erau interpretate versurile de început ale lui Esenin de către aproape toți cercetătorii operei sale până în urmă cu câțiva ani.

După cum citim în *Autobiografia* sa din 1924⁶, primele amintiri ale poetului datează de la vârsta de trei-patru ani, pe când locuia la bunici: „adeseori se adunau la noi orbi ce rățăceau prin sate și cântau cântece despre rai”, sau „cu subiecte din legende populare”; bunicul îi cânta de asemenea cântece bătrânești, iar sâmbăta și duminica îi povestea din Biblie și din istoria sfinților.

Prima influență exercitată puternic asupra lui Esenin pare să fi venit din partea bunicului; la aceasta poetul s-a referit de mai multe ori, inclusiv într-o discuție cu Ivan Rozanov: „Trebuie să recunosc că nimeni n-a exercitat asupra mea o influență mai mare ca bunicul. Lui îi datorez cel mai mult...” Și mai departe: „Bunicul avea o memorie foarte bună, cunoscând pe de rost o mulțime de cântece, în special cântece religioase”⁷.

Contactul cu poveștile populare spuse de bunica i-a stimulat de la început imaginația. Unele povestiri cu finaluri triste nu-i plăceau băiatului, ceea ce l-a făcut să și le transforme în funcție de propriile sale afinități.

Sensibilitatea lui Esenin s-a format odată cu primele impresii despre lumea din jur. K. Ţibin⁸ ne informează că pentru Esenin, încă de copil, florile constituiau adevărați prieteni, cu care suferea împreună, despre care își închipuia că au durerile și suferințele lor; le iubea ca pe niște ființe omenești, le mângâia și suferea pentru nefericirea lor. În sufletul

⁶ Serghei Esenin, *Opere alese* în cinci volume, Moscova, 1961-1962, vol. V, p. 15 și urm. Ediția aceasta fiind cea mai completă din operele scriitorului, ne va servi în general ca ediție de bază, cu notarea Esenin, *Opere alese*, vol. ..., p. ...

⁷ Apud I. Prokușev, *op. cit.*, p. 28.

⁸ Ţibin, K., *Amintiri*, 1956. Manuscrisul se păstrează la autor. Apud I. Prokușev, *op. cit.*, p. 35.

copilului elemente substanțiale din natură luau contururi omenești; imaginile poetice „inventate” mai târziu de Esenin aveau aproape o greutate materială. Esenin venea din viață, din inima satului, aducând cu el prospețimea lanurilor înrouate și a cerului pieptănat de ploile copilăriei.

Pe măsură ce creștea, băiatul începea să înțeleagă tot mai multe, era obsedat de chemarea spre poezie.

În ciuda evoluției sale de mai târziu, foștii colegi, din anii școlii primare, și-l amintesc ca pe un elev „liniștit”, pasionat doar de lectură, „devorând” orice carte ce-i cădea în mână. De la bunicul din partea mamei moștenise memoria remarcabilă pentru care a rămas proverbial; învăța cu mare ușurință o mulțime de versuri pe de rost. Declama cu plăcere din *Cântecul despre oastea lui Igor*, din Kolțov, Nekrasov, Nikitin, Pușkin și Lermontov. Nu rareori, Esenin era în stare să recite și pagini întregi de proză, cu predilecție din Gogol sau Dostoievski.

Mama poetului, Tatiana Feodorovna, în aparență fire reținută și ursuză, era destul de aspră cu copiii, deși îi iubea nespus de mult. Rareori însă își exterioriza sentimentele. Alexandra Esenina își amintește că „aproape niciodată nu ne-a mângâiat ca alte mame... când mai târziu am avut și eu copii, mă povățuia să nu-i sărut... «dacă vrei să-i săruți, fă-o când dorm»...”⁹. Deoarece foarte multă vreme și-a petrecut-o numai în preajma copiilor și pentru că, probabil, n-avea cu cine se sfătui despre greutățile casei, mama lui Esenin se pomenea vorbind singură. „Faptul acesta îl amuza pe tata și uneori ne spunea în glumă: «Ascultați cum

⁹ *Molodaia gvardia*, 1960, nr. 8, pp. 212-213. Apud I. Prokușev, *op. cit.*, p. 50.

mama stă de vorbă cu dracu»¹⁰, își amintește Ekaterina Esenina.

Marea pasiune de mai târziu a lui Esenin era cântecul, pe care a învățat să-l îndrăgească în casa părintească. Viața i-a oferit mamei viitorului poet, și așa înclinată spre melancolie, prilejul de a-și trăi mica ei dramă în singurătate. Durerea de a fi fost sortită să rămână în cei mai frumoși ani din viață singură și-a înecat-o în minunatele cântece populare rusești, pe care le interpreta într-un fel propriu. „Am impresia, mărturisește Alexandra Esenina, că nu era cântec popular rusesc pe care să nu-l fi știut mama.”¹¹ Cântecul îi însoțea întreaga existență. Toate muncile casnice – cusutul, cârpitul, spălatul, chiar și aprinderea focului – erauacompaniate de cântece, de obicei triste, impregnate de gândurile unui destin apăsător. Până și în basme intercala cântece, dacă nu cumva le cânta în întregime. „Mama ne povestea adesea viețile sfinților; la ea până și sfinții cântau” (Ekaterina Esenina).

În 1925, an tragic în viața poetului, într-o poezie dedicată surorii lui, Șura (Alexandra), Esenin își amintește de marea lor bucurie din anii copilăriei: cântecul mamei. Este în această poezie o rememorare pioasă a unor vremuri triste, când își închipuia că este orfan și trăia dincolo de dimensiunile vârstei, cu o luciditate înspăimântătoare, mica tragedie a familiei destrămate.

*Hai cântă-mi, soră, cântecul pe care
Odinioară mama ni-l cânta.
Uitând nădejdea prăpădită-n zare,
Voi îngâna și eu cântarea ta.*

¹⁰ Ibidem, pp. 212-213.

¹¹ *Literaturnaia Reazan*, 1955, vol. I, p. 338.

*Prea bine știi ce jale mă apasă,
De asta chinuiește-mă duios,
Să mi se pară că-mi aduci de-acasă,
În glasul tău un freamăt dureros.*

*Hai, cântă-mi, căci trecutul se-nfiripă,
Cântând cu tine cântecul iubit,
De-mi las pe ochi pleoapele o clipă,
Văd iarăși scumpul chip îmbătrânit...*

*Pe veci mi-i drag, cu pâclele-i tihnite,
Mesteacănul înalt și visător
Și sprintenele-i plete aurite
Și albele lui straie de fuior.*

Și totul pare a constitui un argument pentru viața zgomotoasă din ultimii săi ani:

*De asta la beții nu-mi ies din fire,
Că totdeauna viața mi-o-îmblânzești,
Părând a fi mestecănușul subțire
De sub fereastra casei părintești.
(În românește de GEORGE LESNEA)*

Adeseori, mai ales în vremea dinaintea morții, după momente de mare exuberanță, cum erau cele din nopțile când îi obliga pe toți consumatorii dintr-un local să bea și să danseze cu el, Esenin avea așa-numitele „căderi”, rămânând ceasuri întregi nemișcat, privind în gol, probabil spre vreun om negru care-l pândea la răscrucile vieții; apoi, se scula dintr-odată de pe scaun ca electricizat, fugea la sora lui, rugând-o să-i cânte din cântecele mamei. Dacă se nimereau amândouă surorile